

Силабус освітнього компонента

Програма навчальної дисципліни

Соціологія професій

Шифр та назва спеціальності

054 – Соціологія

Інститут

ННІ Соціально-гуманітарних технологій

Освітня програма

Соціологія управління

Кафедра

Соціології і публічного управління (305)

Рівень освіти

Бакалавр

Тип дисципліни

Профільна підготовка, вибіркова

Семестр

5,

Мова викладання

Українська

Викладачі, розробники

Козлова Олена Аркадіївна

Olena.kozlova@khpri.edu.ua

Старша викладачка кафедри соціології і публічного управління

Авторка понад 50 наукових і навчально-методичних публікацій. Провідна лекторка з курсів: «Вступ до спеціальності», «Соціологія маркетингу», «Соціологія реклами», «Соціологія професій», «Соціологія міста», «Соціальна психологія»

[Детальніше про викладача на сайті кафедри](#)

<http://web.kpi.kharkov.ua/sp/profesors-ko-vikladats-kij-sklad/>

Загальна інформація

Анотація

Курс охоплює різноманітні аспекти соціологічного аналізу професій як соціального інституту суспільства та соціальної групи. Під час його вивчення студенти дізнаються про розвиток концепцій професіоналізму в класичній та сучасній соціології та матимуть можливість провести соціально-історичний аналіз розвитку професіоналізму в західному та українському суспільстві..

Мета та цілі дисципліни

Ознайомити студентів із розвитком концепцій професіоналізму в класичній та сучасній соціології; розглянути основні історичні та соціальні визначення професії; провести соціально-історичний аналіз розвитку професіоналізму в західному суспільстві; проаналізувати професію як соціальний інститут суспільства та соціальну групу; дослідити соціально-професійну структуру сучасного українського суспільства.

Формат занять

Лекції, практичні заняття, консультації. Підсумковий контроль - залік.

Компетентності

СК03. Здатність аналізувати соціальні зміни, що відбуваються в Україні та світі в цілому
СК12. Здатність аналізувати соціальні відносини та ефективність соціальних комунікацій, здійснювати соціологічне забезпечення управління в окремих сферах їх існування

Результати навчання

PH01. Використовувати понятійний апарат соціології в освітній, дослідницькій та інших сферах професійної діяльності

PH03. Застосовувати положення соціологічних теорій та концепцій до дослідження соціальних змін в Україні та світі

PH04. Пояснювати закономірності та особливості розвитку і функціонування соціальних явищ у контексті професійних задач

Обсяг дисципліни

Загальний обсяг дисципліни 90 год. (3 кредити ECTS): лекції –32 год., практичні заняття –16 год., самостійна робота –42 год.

Передумови вивчення дисципліни (пререквізити)

Для успішного проходження курсу необхідно мати знання та практичні навички наступних дисциплін: "Загальна соціологія", «Історія соціології», "Соціальна статистика", "Сучасні соціологічні теорії", "Методологія та метод соціологічних досліджень",

Особливості дисципліни, методи та технології навчання

Під час проведення лекційних занять з навчальної дисципліни «Соціологія професій» передбачено застосування таких методів навчання: пояснювально-ілюстративний метод (демонстрація на екрані слайдів презентацій, відео роликів, візуалізації навчального матеріалу); метод проблемного викладення (перед викладанням лекційного питання ставиться запитання, формулюється проблема, що дозволяє студентам висловити власну думку з цього питання, а потім, надаються різні теоретичні підходи до цієї проблеми). Під час проведення семінарських занять застосовується: навчальні дискусії (передбачають обмін думками і поглядами студентів з приводу певної теми, які виробляють вміння формулювати думки й висловлювати їх); робота в малих групах (створюють можливості для участі кожного студента в роботі за темою заняття, забезпечують формування особистісних якостей та досвіду соціального спілкування). Кейс-стаді (метод аналізу конкретних ситуацій) (дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності і передбачає розгляд міжособистісних, групових, управлінських та інших проблемних ситуацій).

Програма навчальної дисципліни

Теми лекційних занять

Тема 1. Соціологія професій як наука

Повсякденне та наукове розуміння сутності професій. Порівняння поняття професія з такими категоріями, як «праця», «заняття», «кваліфікація», «спеціальність». Поняття та ознаки професії. Поняття та рівні кваліфікації.

Передумови появи соціології професій як самостійної галузі соціологічного знання. Соціально-економічні та теоретичні передумови оформлення соціології професій як одного з напрямків соціологічної науки.

Об'єкт і предмет соціології професій. Соціологія професій в системі суспільних наук. Соціологія професій як галузь соціологічного знання. Соціологія професій як самостійна галузь соціологічного знання, в рамках якої «професії» розглядаються як соціальний феномен, досліджуваний як вид діяльності, соціальна спільність (професійна група) і соціальний інститут.

Тема 2. Класичні соціологічні підходи до вивчення феномену професій

Погляди Г. Спенсера на інститут професії. Г. Спенсер про сутність, призначення та генезис професій.

Е. Дюркгейм про сутність професій і їх значення в суспільному розподілі праці. Погляди Е. Дюркгейма на професії як професійні спільності, що володіють особливою професійною етикою і мораллю, сприятимуть інтеграції індивідуалізованого суспільства, підтримці соціальної солідарності.

Професії в теорії К. Маркса. Аналіз концепції К. Маркса, який вважав, що професії як особливі форми трудової діяльності з'являються в зв'язку з поділом праці та розвитком ринкових відносин, перш за все відносин обміну.

Покликання і професія в теорії М. Вебера. Характеристики професій і професійних груп за М. Вебером.

П. Сорокін про професії, професійні групи та професійну стратифікацію. Погляди П. Сорокіна на питання про професійні деформації, про ті зміни, які накладає професія на своїх агентів.

Т. Парсонс про професії та професійний комплекс. Дослідження Т. Парсонса традиційних, елітарних, інституалізованих видів діяльності.

Тема 3. Сучасні соціологічні концепції професіоналізму

Макросоціологічна орієнтація в дослідженні професій. Погляди представників макросоціологічного підходу серед західних соціологів: функціоналісти - І. Грінвуд, В. Гуд, Е. Дюркгейм, Г. Зіммель, У. Мур, Т. Парсонс, Г. Спенсер; неомарксистичні - Г. Браверманн, Г. Маркузе, Н. Пулантцас і представники неовеберянського підходу - М. Ларсон, К.Т. Лейт, М.Л. Феннелл, Е. Ебботт і ін.

Мікросоціологічна орієнтація в дослідженні професій. Згідно класику соціології М. Вебера, професія - це сфера діяльності конкретного індивіда, реалізації його професійних здібностей. Це визначення лежить в основі трактування суті професії в рамках мікросоціологічного напрямку, який розробляли західні соціологи, прихильники антропологічного підходу - Б. Андерсон, частково П. Бурдьє і П. Сорокін; прихильники теорії символічного інтеракціонізму - Г. Беккер, І. Гофман, У. Джемс, Дж.Г. Мід, Е.Ч. Хьюз, Дж. Еветтс; представники феноменологічного підходу - П. Бергер, Т. Лукман, А. Шюц.

Інтегративні теорії як підхід до аналізу професій. Погляди П. Бурдьє про основу соціального статусу професіоналів як наявності символічного капіталу (престижність виду діяльності, особиста репутація).

Тема 4. Історичні закономірності становлення професійної діяльності

Зародження трудової діяльності. Витоки виникнення трудової діяльності людини, що обумовлені кількома чинниками: використанням сил природи і стихій, розвитком мови, появою соціальної організації життя людини.

Античність і перші ознаки професійної праці. Зародження і поширення професійної діяльності в античній цивілізації яке в основному було пов'язано з розвитком виробництва і торгівлі, а перехід від натурального господарства до економіки, організованої на суспільному розподілі праці, був опосередкований трансформацією натурального обміну в грошовий.

Класичні професії в середньовічній Європі. Загальна характеристика міського ремесла, яке стає пріоритетним в економічній, правовій та культурній структурі середньовічного суспільства, закріплюючи за собою статус пануючого над сільським господарством виробництва. Фактори домінування ремесла: збільшення чисельності населення, зростання продуктивності сільської місцевості, розвиток міст, стандартизація заходів, поширення ринків, торгівлі та грошового обміну.

Професія як соціальний інститут. Фактори та етапи інституціалізації професій. Поява університетської освіти як головний фактор інституціалізації професій. Історичний аналіз становлення професійної діяльності, заснований на наявності ознак (характеристик): повний робочий день; поява професійних навчальних закладів; поява професійних асоціацій; закон про професійну практику; етичний кодекс і захист прав клієнтів. Формування професійного комплексу.

Тема 5. Соціально професійна структура українського суспільства

Поняття соціально-професійної структури. Підстави для класифікації професій: характер праці (професії переважно розумової і переважно фізичної праці; чи ручної, механізованої і автоматизованої праці); складність виконуваної роботи, що вимагає певного рівня кваліфікації працівника (професії висококваліфікованої, кваліфікованої, малокваліфікованої і некваліфікованої праці); характер виконуваних функцій (професії допоміжні, обслуговуючі, основні). Міжнародна стандартна класифікація професій ISCO-88 (International Standard Classification of Occupations) та національний Класифікатор професій України. Характеристика та особливості соціально-професійної структури українського суспільства.

Повні професіонали, напівпрофесіонали та нові професіонали. Характеристики професії в моделі Р. Павалко. Особливості нового професіонала та орієнтація на самозайнятість. Характеристика фрілансера.

Професійні адаптація і мобільність. Підвищення кваліфікації як засіб професійної адаптації і мобільності. Роль науково-технічного прогресу, освіти та самоосвіти формуванні працівника нового типу.

Престиж і статус професій: поняття та практика прикладних досліджень. Фактори, що впливають на суб'єктивне сприйняття перестрижу професій. Рейтинг престижу професій в світі та Україні.

Теми практичних занять

Тема 1. Соціологія професій як наука.

Повсякденне та наукове розуміння сутності професій. Передумови появи соціології професій як самостійної галузі соціологічного знання. Об'єкт і предмет соціології професій. Соціологія професій в системі суспільних наук. Соціологія професій як галузь соціологічного знання

Тема 2. Класичні соціологічні підходи до вивчення феномену професій

Погляди Г. Спенсера на інститут професії. Е. Дюркгейм про сутність професій і їх значення в суспільному розподілі праці. Професії в теорії К. Маркса. Покликання і професія в теорії М. Вебера. П. Сорокін про професії, професійні групи та професійну стратифікацію. Т. Парсонс про професії та професійний комплекс

Тема 3. Сучасні соціологічні концепції професіоналізму

Макросоціологічна орієнтація в дослідженні професій. Мікросоціологічна орієнтація в дослідженні професій. Інтегративні теорії як підхід до аналізу професій.

Тема 4. Історичні закономірності становлення професійної діяльності

Зародження трудової діяльності. Античність і перші ознаки професійної праці. Класичні професії в середньовічній Європі. Професія як соціальний інститут. Формування професійного комплексу

Тема 5. Соціально- професійна структура українського суспільства

Соціально-професійна структура українського суспільства. Повні професіонали, напівпрофесіонали та нові професіонали. Професійні адаптація і мобільність. Престиж і статус професій: поняття, практика прикладних досліджень

Теми лабораторних робіт

Лабораторні роботи в рамках дисципліни непередбачені.

Самостійна робота

Курс передбачає виконання індивідуальних завдань у вигляді рефератів та представлення їх як презентацій за темами що вказані в завданнях для самостійної роботи. Крім того студенти виконують індивідуальний проект.

Приблизний план кейс-стаді для виконання проекту «Професії в сучасному суспільстві»

1. Назва професії (або різні версії назви українською та російською мовою, що існують в даний час).
2. Історична довідка (з літератури). Коли приблизно з'явилася професія (вид занять) на теренах України (в порівнянні з іншими країнами), знайти ранні дослідження і літературу. Чи входить вид занять в «Класифікатор професій в Україні»?
3. Структура зайнятості (з літератури і інтерв'ю). У яких організаціях, підрозділах, відділах зайняті ці професіонали? Як багато таких організацій, в чому полягають їх функції, яку роль в організаціях вони виконують, хто є клієнтами / споживачами послуг даної групи, чи є якась диференціація за статтю, віком, в чому проявляється?
4. Структури регуляції (по літературі і інтерв'ю). Які правові норми - закони, накази, підзаконні акти - регулюють цю зайнятість, тобто можливість займатися цим видом діяльності? Що саме регулюється - освіта, досвід роботи; в чому полягає процедура (процедури) регуляції, через які

механізми - іспити, ліцензування; хто цим займається - спеціальні комісії професіоналів, чиновники (які і як?) Що і коли в цьому плані змінювалося?

5. Структура професії (по літературі і інтерв'ю). Як організована вертикальна ієрархія в групі - чи є старші і молодші професіонали (фахівці) в групі - як вони називаються і розрізняються, як організована вертикальна мобільність? Які існують спеціалізації, види діяльності? З кого складається центр і периферія професії?

6. Статус в суспільстві (з літератури, в тому числі ЗМІ, і по інтерв'ю) Наскільки високий статус цієї професії в суспільстві, як про неї пишуть в ЗМІ, чи є дослідження думки людей про цю професію - їх висновки, як самі професіонали оцінюють свій статус і ставлення до них в суспільстві. Динаміка (як змінювалося з часом)?

7. Доходи, зарплати (з літератури і інтерв'ю з експертами). Які середні доходи групи, найбільш високі та найменші доходи. - Динаміка? «Раніше і тепер» - який поворотний момент? Перехід до ринку або щось ще?

8. Орієнтовна чисельність (з літератури і інтерв'ю з експертами). Яка приблизно чисельність цих професіоналів, як і ким вона розраховується, яка структура чисельності - в залежності від структури професії та структури зайнятості. Динаміка?

9. Діючі громадські об'єднання, асоціації, професійні профспілки, їх роль і значення (по літературі і інтерв'ю з експертами). Чи є якісь формальні / неформальні об'єднання, асоціації, профспілки таких професіоналів? Яка динаміка - «раніше і тепер»? Наскільки ці асоціації впливові? Наскільки згуртовані їх члени? В якому сенсі можна говорити про згуртованість цієї групи професіоналів? Як впливають на політики держави щодо професії, як впливають на соціальну політику, на реформи? Динаміка цього впливу? Наскільки ці професіонали інтегровані. Згуртовані? Як вони підтримують свою інтеграцію (зльоти, конференції, збори, символізм)? Як змінювався рівень інтегрованості до перебудови, в 90-роки, чим характеризується сьогодні, що впливає на інтеграцію, які чинники?

10. Освіта (по літературі і інтерв'ю). Які освітні установи готують професіоналів, які рівні (училища, вузи, відділення в вузах), види (заочна, очна, післядипломна або додаткові курси спеціалізації або підвищення кваліфікації) та форми (формальне чи неформальне підвищення кваліфікації) освіти існують? Які види дипломів, документів або неформальні свідоцтва про освіту існують? Як вони розрізняються на ринку праці, кому віддається перевага, а хто виявляється витісненим, маргіналізованим? Динаміка - як зростала кількість освітніх програм і їх затребуваність?

11. Етичний кодекс (пошук і аналіз документів, можливо, обговорити в інтерв'ю). Які етичні дилеми є в роботі професіоналів - як вони самі про це говорять? Чи є формальний / неформальний етичний кодекс? Коли і ким він був сформульований, прийнятий? Які кодекси, документи були взяті за основу? Якщо кілька кодексів - то чому різні, який з них більш впливовий і чому? Чи знають професіонали про кодекс, чи користуються ними у повсякденній роботі? Як саме етичні мотиви діють в професії, хто і як слідкує за їх виконанням і які санкції існує для тих, хто порушує? Що є впливовішою тут - формальні кодекси або неписані правила? Наведіть приклади порушень, застосувань санкцій. Яка тут динаміка (коли був прийнятий перший кодекс, які варіації були прийняті потім? Як поширювався і чи знають про нього?)

12. Автономія (по літературі та інтерв'ю). Хто задає правила, за якими діють професіонали - самі вони, їх керівники або інші бюрократичні структури, органи влади? Наскільки дані професіонали автономні, незалежні в прийнятті рішень у своїй професійній області? В чому це проявляється? Чи є залежність від клієнтів в прийнятті рішень і в чому вона проявляється? Чи є залежність від начальників, керівників і в чому проявляється? Від держави? Наскільки залежні від думки, впливу таких же професіоналів як вони - в чому проявляється? Наскільки серед них заохочуються ініціатива, інноваційні ідеї? Чи є приклади висунення таких інновацій на рівні свого робочого місця? Організації?

13. Соціальне закриття (по літературі та інтерв'ю). Наскільки легко потрапити в цю професійну групу? В її ядро, в найбільш престижні шари? Що для цього необхідно (освіта, зв'язки, виконання певних процедур, іспитів, запропонованих державою або старшими колегами по цеху)? Хто контролює вхід в професію (колегіальні структури, держава, ринкові структури)?

14. Легітимізація, ідеологія (з літератури та інтерв'ю). Які існують теорії, написані або усні, які виправдовують призначення цієї професії, її місця і значущості на ринку праці, в сучасному суспільстві. Її вплив на соціальні процеси, на суспільство. Приклади. Динаміка.

15. Повсякденність (фото, відео робочого місця). (За літературі, спостереження та інтерв'ю). Як організовано робоче місце професіонала, чи є у них свій приватний простір, як він облаштований,

в чому полягають особливості простору? У чому полягають субкультурні особливості професійної групи, її способу життя, будь-які відомості про фольклор (пісні, анекдоти, жарти), професійний жаргон, якщо є - посилання на дослідження в цій області.

Література та навчальні матеріали

Основна література

1. Вакуленко С.М. Соціологія праці: навчально-методичний посібник. Київ: Знання, 2008. 262 с.
2. Варга Н.І. Інституціоналізація соціальних практик неформальної зайнятості населення в транзитивному суспільстві: монографія. Ужгород: ТОВ «РІКУ», 2020. 288 с.
3. Погрібна В. Л. Соціологія професіоналізму : монографія / В. Л. Погрібна. – Київ : Алеута, КНТ: ЦУЛ, 2008. – 336 с.
4. Погрібна В. Л. Соціологія професіоналізму як галузь соціології: онтологічні, епістемологічні, практичні аспекти (на прикладі діяльності органів внутрішніх справ України) : автореф. дис. ... д-ра соціол. наук : 22.00.04 / В. Л. Погрібна ; Харк. нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2009. – 35 с.
5. Симончук О. Класифікатор професій ISCO-88: історія розроблення, концептуальні засади, модель операціоналізації, застосування в соціологічних дослідженнях / О. Симончук // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2008. – № 3. – С. 24–41.
6. Український ринок праці: імперативи та можливості змін: колективна монографія / за наук. ред. І.Л. Петрової, В.В. Близнюк; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». Електронні дані. Київ, 2018. 356 с
7. Соціологічна теорія : традиції та сучасність : навч. посібн. / за ред. А. Ручки, – К. : Ін-т соціології НАН України, 2007. – 363 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/file/204003/>.

Додаткова література

8. Класифікатор професій в Україні // <https://www.me.gov.ua/Profession/List?lang=uk-UA&id=d4162ef8-2771-4ac5-99ef-1d4b6f5336af&tag=KlasifikatorProfesii-Poshuk>
9. Гіденс Е. Соціологія / Е. Гіденс / пер. з англ. В. Шовкун, А. Олійник; наук. ред. О. Іващенко. – К. : Основи, 1999. URL: <http://westudents.com.ua/glavy/86796-dti-t-hto-h-doglyada.html>
10. Лукашевич М.П. Соціологія праці: навчальний посібник. Київ: Либідь, 2004. 440 с.
11. Лукашевич М.П. Лукашевич О.М. Шандор Ф.Ф. Соціологія економіки: підручник. Ужгород: ТОВ «РІК-У», 2021. 294 с
12. Матвеев, В. О. Економічна соціологія : підручник / В. О. Матвеев, Л. І. Лясота. – Суми : Університетська книга, 2006. – 184 с.
13. Огаренко, В. М. Соціологія праці : навч. посіб. / В. М. Огаренко, Ж. Д. Малахова. – К. : 43 Центр навч. літ-ри, 2005. – 304 с
14. Вербець В. В. Соціологія : навч. посібн. / В. В. Вербець, О. А. Субот, Т. А. Христюк. – К. : Кондор, – 2009. – 550 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://pidruchniki.ws/15840720/sotsiologiya/sotsiologiya>
15. Рожанська Н. В. Загальна соціологічна теорія : навч. посіб. / Н. В. Рожанська, О. М. Дрожанова, О. А. Онофрійчук за наук. ред. І. А. Мейжис, В. Л. Гавелі. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. – 336 с. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/65/1/%D0%A0%D0%BE%D0%B6%D0%B0%D0%BD%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9D.%20%D0%92.%20%D0%97%D0%B0%D0%B3%D0%B0%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%BE%D1%86%D1%96%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%82%D0%B5%D0%BE%D1%80%D1%96%D1%8F.pdf>
16. Українське суспільство в умовах війни. 2022: Колективна монографія / С. Дембіцький, О. Злобіна, Н. Костенко та ін.; за ред. член.-кор. НАН України, д. філос. н. Є. Головахи, д. соц. н. С. Макеєва. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 410 с. URL: <https://i-soc.com.ua/assets/files/monitoring/maket-vijna...2022dlya-tipografiivse.pdf>
16. Фединець Н. І. Соціологія ринку : / Н. І. Фединець, Ю. Б. Миронов, М. Р. Гонська. – навч. посібн. – Львів : Вид. ЛКА, 2011. – 226 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://tourlib.net/books_others/sociologia-rynku.htm.

Система оцінювання

Критерії оцінювання успішності студента та розподіл балів

100% підсумкової оцінки складаються з результатів оцінювання у вигляді заліку (40%) та поточного оцінювання (60%).

Залік у вигляді онлайн тесту.

Поточне оцінювання: підготовка презентацій і доповідей за ними (30%) та індивідуальних завдання (30%).

Шкала оцінювання

Сума балів	Національна оцінка	ECTS
90–100	Відмінно	A
82–89	Добре	B
75–81	Добре	C
64–74	Задовільно	D
60–63	Задовільно	E
35–59	Незадовільно (потрібне додаткове вивчення)	FX
1–34	Незадовільно (потрібне повторне вивчення)	F

Норми академічної етики і політика курсу

Студент повинен дотримуватися «Кодексу етики академічних взаємовідносин та доброчесності НТУ «ХПІ»: виявляти дисциплінованість, вихованість, доброзичливість, чесність, відповідальність. Конфліктні ситуації повинні відкрито обговорюватися в навчальних групах з викладачем, а при неможливості вирішення конфлікту – доводитися до відома співробітників дирекції інституту. Нормативно-правове забезпечення впровадження принципів академічної доброчесності НТУ «ХПІ» розміщено на сайті: <http://blogs.kpi.kharkov.ua/v2/nv/akademichna-dobrochesnist/>

Погодження

Силабус погоджено

Дата погодження, підпис

Завідувач кафедри
Володимир МОРОЗ

30.06.2023

Дата погодження, підпис

Гарант ОП
Марина БІРЮКОВА

30.06.2023